

ХРОНІКА

О.А.Бачинська (Одеса), Т.В.Чухліб (Київ)

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ «ПІВДЕННА УКРАЇНА: КОЗАЦЬКА ТА ПІСЛЯКОЗАЦЬКА ДОБА»

Представницький форум із нагоди 15-річчя Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАНУ відбувся 26–27 травня 2012 р. в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова. Захід присвячувався пам'яті відомого українського історика Анатолія Діомидовича Бачинського (1933–1995 рр.).

Організаторами читань стали історичний факультет ОНУ імені І.І.Мечникова, Інститут історії України НАНУ, Науково-дослідний інститут козацтва при Інституті історії України НАНУ, кафедра історії України, відділ історії козацтва на Півдні України НДІ козацтва, Чорноморське гайдамацьке з'єднання, громадська ініціатива «Оновлення країни». Участь у заході взяли провідні фахівці-історики з України (Київ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Одеса, Чернігів) та інших країн (Молдавія, Польща, Росія).

Відкрились читання привітаннями учасникам конференції від ректора ОНУ ім. І.І.Мечникова доктора педагогічних наук *І.Ковалю*, та директора Інституту історії України НАНУ академіка НАН України *В.Смолю*. Пленарне засідання мало три доповіді. Перші дві були присвячені аналізу діяльності видатного вченого А.Бачинського, третя – здобуткам та перспективам Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАНУ.

У доповіді «40 років на службі Клію: Анатолій Бачинський як видатний учений, дослідник історії козацтва на Півдні України» д-р іст. наук *Т.Чухліб* (Інститут історії України НАНУ) відзначив, що з 450 наукових та науково-популярних праць одеського історика, «спочатку студента Одеського університету, а потім співробітника Державного архіву Одеської області, професора Одеського національного університету імені І.Мечникова, заслуженого працівника культури України, кавалера болгарського ордену Кирила і Мефодія, очільника краєзнавчого громадського руху на Одещині четверта частина належить історії козацтва. Зокрема, «однією з головних ідей його дисертаційної праці стало вивчення місця і ролі козацтва у колонізаційних процесах на Півдні України протягом XVIII – першої половини XIX ст. (Одеса, 1969 р.). Промовистою виглядає та обставина, що першою й останньою прижиттєвою публікаціями вченого стали статті з історії українського козацтва. У 1994 та 1995 рр. вийшли його книги про Задунайську Січ і козацтво на Півдні України (у співавторстві з О.А.Бачинською), які підсумували майже 40-річне служіння Анатолія Бачинського вибагливій Клію – музі всіх талановитих істориків світу». Значну кількість напрямів з історії козацтва, започаткованих Анатолієм Діомидовичем, – історія задунайського козацтва, козацьких формувань після 1775 р., життя козаків на Одещині – продовжили його учні.

Д-р. іст. наук *В.Хмарський* (ОНУ імені І.І.Мечникова) в доповіді «Анатолій Бачинський у кафедральному колі: до просопографічного портрета університетських

істориків-україністів» звернувся до іншого аспекту діяльності А.Бачинського. Розпочавши свій виступ зі студентських років цього історика, він показав його зростання, формування наукових інтересів під впливом талановитих викладачів історичного факультету – С.Ковбасюка, П.Карішковського. В.Хмарський проаналізував можливості наукової роботи А.Бачинського у складних умовах кінця 1960–1970-х рр.

Ґрунтовний аналіз діяльності Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті історії України НАНУ пролунав у доповіді д-ра іст. наук *О.Бачинської* (ОНУ імені І.І.Мечникова). Було відзначено основні напрями роботи його співробітників за 15 років. Одним із них стало видання наукових та науково-популярних праць з історії козацтва, іншим – організація різних конференцій, семінарів, круглих столів, лекцій і презентацій. Не менш важливим аспектом діяльності співробітників цього наукового підрозділу стала ініціатива й участь у підготовці увічненні пам'яті окремих персоналій з козацької історії, що втілювалося у встановлення пам'ятників і пам'ятних дошок, а також охороні заповідних комплексів в Україні. За ці роки з'явилися філії НДІ козацтва у Запоріжжі, Донецьку, Дніпропетровську, Чернігові, Чигирині, Нікополі й Одесі, де студіюються регіональні аспекти історії козацтва, виходять друком періодичні видання – «Козацька спадщина», «Січеславський альманах», «Запорозька старовина» та «Чорноморська минавшина». Співробітникам спеціалізованої науково-дослідної інституції за цей період вдалося значно розширити тематику студій з історії українського козацтва, розкрити раніше «небажані» теми, переосмислити вже досліджені, визначити напрями подальшої роботи.

Основні питання, розглянуті дослідниками під час наукових читань, були пов'язані з актуальними проблемами розвитку Південної України і, зокрема, Одеси у XVI–XX ст., роллю та значенням козацтва в історії України і Європи. У рамках цих напрямів працювали секції: «Історіографія та джерела з історії Південної України», «Роль А.Д.Бачинського в дослідженні історії краю», «Історія козацтва в джерелах», «Козацтво в політичній, соціальній та етнічній історії України XVI – початку XVIII ст.», «Козацтво в “післякозацьку добу”: Кінець XVIII–XX ст.», «Придунайські землі в історії України та Центральної Європи XVIII–XX ст.», «Одеса в контексті розвитку південноукраїнського регіону XIX–XX ст.», «Актуальні проблеми дослідження регіоналістики Південної України XVIII–XX ст.».

Назви секцій відображали основні аспекти роботи співробітників НДІ козацтва та його філій, а також напрями досліджень проф. А.Бачинського (в рамках конференції працювала студентська секція, де свої розробки презентували студенти історичного факультету ОНУ імені І.І.Мечникова). Із доповідями виступили канд. іст. наук. *І.Гирич* (Київ; «Одеса серед інших інтелектуальних центрів української суспільно-політичної думки кінця XIX – початку XX ст.»), д-р іст. наук. *Я.Федорук* (Київ; «Українська проблематика на Віленських переговорах між Річчю Посполитою і Росією восени 1656 р.»), д-р іст. наук. *С.Леп'яко* (Чернігів; «Динаміка чисельності козацького війська в кінці XVI – початку XVII ст.»), канд. іст. наук. *І.Нікульча* (Кишинів; «Нормативно-правове забезпечення окупаційної політики Румунії на українських землях між Дністром та Бугом у 1941–1944 рр.»), канд. іст. наук. *В.Кушнір* (Одеса; «Біографічний метод у дослідженнях А.Д.Бачинського»), д-р іст. наук. *Т.Гончарук* (Одеса; «Місце Одеси в історії чумацького промислу XVI–XIX ст.»), д-р іст. наук. *М.Михайлуца* (Одеса; «Влада, населення і армія в умовах радянізації Південної Бессарабії після визволення її Червоною армією (1944–1945)»), канд. іст. наук. *Н.Петрова* (Одеса; «Проблема формування етнічного складу населення Буджака в науковій спадщині А.Д.Бачинського»).

Під час обговорення було залучено нові джерела для вирішення питань історії козацтва, у тому числі документи Османської імперії, картографічні матеріали XVIII ст.,

документальні матеріали з архіву Російської Федерації. У рамках наукових читань відбувалися презентації нових видань з історії козацтва: монографій Т.Чухліба «Гетьмани України-Руси» (Донецьк, 2012 р.), Я.Федорука «Віленський договір 1656 р.: східно-європейська криза і Україна в середині XVII ст.» (Київ, 2011 р.) і О.Дорошенко «Рід Скаржинських в історії Південної України (середина XVIII – початок XX ст.)» (Миколаїв, 2011 р.); збірника наукових праць «Чорноморська минувшина» (Одеса, 2011, вип.6) та наукових нарисів «Свєген Чикаленко в процесі українського націотворення» (Одеса, 2012 р.).

27 травня 2012 р. учасники читань відвідали музей і фортецю в м. Бендери та с. Варниця (Республіка Молдова) – пам'ятні місця, пов'язані з гетьманом І.Мазепою, шведським королем Карлом XII та історичними подіями 1709 р.

За підсумками роботи Міжнародних наукових читань «Південна Україна: козацька та післякозацька доба» було сформульовано та ухвалено рішення видати збірку матеріалів за їх результатами; сформувати іменний фонд А.Д.Бачинського в науковій бібліотеці ОНУ імені І.І.Мечникова до 80-річчя з дня народження історика (2013 р.); рекомендувати Чорноморському гайдамацькому з'єднанню звернутися до консульства Республіки Молдова з пропозицією встановити пам'ятник гетьманові І.Мазепі в м. Бендери; започаткувати щорічну премію імені А.Д.Бачинського для найкращого українського та зарубіжного вченого-козакознавця.